

EUROPESE
COMMISSIE

HOGE VERTEGENWOORDIGER
VAN DE UNIE VOOR
BUITENLANDSE ZAKEN
EN VEILIGHEIDSBELEID

Brussel, 8.6.2016
JOIN(2016) 29 final

**GEZAMENLIJKE MEDEDELING AAN HET EUROPEES PARLEMENT EN DE
RAAD**

Naar een EU-strategie voor internationale culturele betrekkingen

1. ACHTERGROND

Culturele verscheidenheid is een integraal onderdeel van de waarden van de Europese Unie. De EU engageert zich sterk voor een wereldorde die is gebaseerd op vrede, de rechtsstaat, vrijheid van meningsuiting, wederzijds begrip en respect voor de grondrechten. De bevordering van de verscheidenheid door internationale culturele betrekkingen is bijgevolg en belangrijk onderdeel van de rol van de EU als speler op het wereldtoneel. Dit impliceert een engagement om zowel de "internationale culturele betrekkingen" te stimuleren, via steun en bijstand van de EU aan derde landen, als om de Unie en de verscheidene culturen van de EU-lidstaten via "culturele diplomatie" te bevorderen. Als een sleutelpartner van de Verenigde Naties (VN) werkt de EU nauw samen met de Unesco¹ om het culturele werelderfgoed te vrijwaren.

De EU heeft de wereld heel wat te bieden: verscheidenheid van culturele uitdrukkingen, kwalitatief hoogstaande artistieke creatie en een bruisende creatieve sector. De EU kan ook baat hebben bij meer uitwisselingen met de rest van de wereld. Tegelijkertijd is de ervaring van de EU met diversiteit en pluralisme een aanzienlijk pluspunt om cultureel beleid te bevorderen als stimulans voor vrede en sociaal-economische ontwikkeling in derde landen. Deze gezamenlijke mededeling beschrijft de bestaande bijdrage van de Unie tot de internationale culturele betrekkingen en stelt maatregelen voor om de internationale culturele betrekkingen van de EU te ontwikkelen om de doelstellingen van de Unie van internationale vrede en stabiliteit, het vrijwaren van verscheidenheid, en de stimulering van werkgelegenheid en groei te bevorderen.

In 2007 stelde de Commissie een "Een Europese agenda voor cultuur in het licht van de mondialisering"² voor, waarin de bevordering van cultuur in de internationale betrekkingen van de Unie aan bod kwam. Sindsdien hebben de inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon en de oprichting van de Europese Dienst voor extern optreden (EDEO) gezorgd voor een nieuwe structuur waarmee de bijdrage van de EU voor internationale culturele betrekkingen verder kan worden bevorderd. De afgelopen jaren hebben de lidstaten, het Europees Parlement en de vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties gepleit voor een meer gecoördineerde EU-aanpak van de internationale culturele betrekkingen³. In november 2015 riep de Raad de Commissie en de hoge vertegenwoordiger op om een strategische aanpak van cultuur in de externe betrekkingen van de EU voor te bereiden, waarvoor een reeks leidende beginselen moest worden opgesteld⁴. In deze gezamenlijke mededeling worden bijgevolg dergelijke beginselen beschreven, alsook een meer strategische EU-aanpak van culturele diplomatie.

De EU heeft zich als partij bij het Unesco-Verdrag betreffende de bescherming en de bevordering van de diversiteit van cultuuruitingen van 2005⁵ verbonden tot de bevordering van de diversiteit van cultuuruitingen als deel van haar internationale culturele betrekkingen. Dit vormt een weerspiegeling en een bevordering van de fundamentele waarden van de EU, zoals mensenrechten, gendergelijkheid, democratie, vrijheid van meningsuiting en

¹ Unesco (Organisatie van de Verenigde Naties voor Onderwijs, Wetenschap en Cultuur).

² Mededeling "Een Europese agenda voor cultuur in het licht van de mondialisering" (COM(2007) 242 final).

³ Zie: Conclusies van de Raad over de bevordering van de culturele diversiteit en van de interculturele dialoog in de externe betrekkingen (2008); Resolutie van het Europees Parlement over de culturele dimensies van het externe optreden van de EU (2011); Voorbereidende actie van het Europees Parlement op het gebied van cultuur in de externe betrekkingen van de EU (2014), <http://cultureinexternalrelations.eu/>

⁴ Resultaten van de 3428e Raadszitting: Onderwijs, Jeugdzaken, Cultuur en Sport, 23-24 november 2015.

⁵ <http://en.unesco.org/creativity/convention/about/2005-convention-text>

de rechtsstaat, alsmede culturele en taalkundige verscheidenheid⁶. Cultuur, en meer bepaald de interculturele dialoog, kan bijdragen tot de aanpak van belangrijke wereldwijde kwesties, zoals het voorkomen en oplossen van conflicten, de integratie van vluchtelingen, de bestrijding van gewelddadig extremisme en de bescherming van het culturele erfgoed. Met de mededeling inzake het culturele erfgoed van 2014⁷ heeft de EU haar engagement voor de bescherming van het culturele erfgoed opnieuw bevestigd, in samenwerking met organisaties als de Raad van Europa en de Unesco. Dit blijft een dringende opdracht in het licht van de vernietiging van cultureel erfgoed in conflictgebieden als Irak, Syrië en Afghanistan.

Culturele uitwisselingen kunnen ook economische baten genereren. De wereldhandel in creatieve producten is tussen 2004 en 2013 meer dan verdubbeld⁸, terwijl cultuur een centraal element is in de nieuwe economie die wordt gestuurd door creativiteit, innovatie en toegang tot kennis. De culturele en creatieve sector vertegenwoordigt ongeveer 3% van het mondiale bbp en is goed voor 30 miljoen banen⁹. Alleen al in de EU zorgt deze sector voor meer dan 7 miljoen banen¹⁰. Ook in ontwikkelingslanden draagt de culturele en creatieve sector bij tot het bevorderen van duurzame ontwikkeling en inclusieve groei. Cultuur kan daarom helpen bij het **creëren van werkgelegenheid en concurrentievermogen** zowel binnen de EU als daarbuiten. Dit wordt erkend in de VN-agenda 2030 voor duurzame ontwikkeling¹¹, waarin wordt onderstreept dat cultuur, met inbegrip van het werelderfgoed en de creatieve sectoren, een belangrijke rol kunnen spelen bij het tot stand brengen van inclusieve en duurzame ontwikkeling. Cultuur is derhalve een van de belangrijke sectoren die wordt bevorderd in het kader van de ontwikkelingssamenwerking van de EU.

De culturele betrekkingen van Europa met andere landen zijn al intensief. De lidstaten hebben al lang intensieve internationale culturele banden en Europa wordt wereldwijd zeer gewaardeerd voor zijn culturele tradities en creativiteit. Overeenkomstig de verzoeken van de Raad en het Parlement¹² kan gecoördineerd EU-optreden, gebaseerd op "slimme complementariteit", bijdragen tot een versterking van deze banden door het scheppen van synergieën, het samenvoegen van middelen, het vergemakkelijken van de samenwerking en het verschaffen van grotere zichtbaarheid aan deze culturele uitwisselingen en acties¹³.

Deze gezamenlijke mededeling stelt een EU-strategie voor voor internationale culturele betrekkingen die zich bijzonder richt op de bevordering van de culturele samenwerking met de partnerlanden op voornamelijk drie gebieden: cultuur ondersteunen als motor voor duurzame sociale en economische ontwikkeling; cultuur en interculturele dialoog bevorderen voor vreedzame betrekkingen tussen gemeenschappen; en de samenwerking versterken op het gebied van cultureel erfgoed. Door deze doelstellingen na te streven zullen de internationale culturele betrekkingen van de EU ertoe bijdragen dat de **EU een sterkere mondiale rol** vervult, hetgeen een belangrijke prioriteit is van deze Commissie en van de komende overkoepelende strategie van de hoge vertegenwoordiger.

⁶ Handvest van de grondrechten van de EU.

⁷ Mededeling "Naar een geïntegreerde aanpak van cultureel erfgoed voor Europa", COM (2014) 477 final.

⁸ "The Globalisation of Cultural Trade: A Shift in Cultural Consumption--International flows of cultural goods and services 2004-2013", Unesco Institute for Statistics (UIS), 2016.

⁹ Cultural Times, rapport van het Cisac en de Unesco, 2015.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf>

¹² <http://cultureinexternalrelations.eu/>

¹³ In studies wordt voorgesteld om de EU culturele diplomatieke activiteiten te laten ontplooiën op basis van de zeer positieve perceptie van de cultuur, de kunst en de geschiedenis van Europa en de lidstaten. http://ec.europa.eu/dgs/fpi/showcases/eu_perceptions_study_en.htm

2. LEIDENDE BEGINSELEN VOOR EU-OPTREDEN

De volgende beginselen zouden moeten fungeren als leidraad voor het EU-optreden op het gebied van internationale culturele betrekkingen:

a) Culturele verscheidenheid en respect voor de mensenrechten bevorderen

De EU verbindt zich er vast toe culturele verscheidenheid te beschermen en te bevorderen, wat alleen kan als de mensenrechten en de grondrechten worden gegarandeerd. Deze grondrechten zijn de absolute basis voor democratie, de rechtsstaat, vrede, stabiliteit, duurzame inclusieve ontwikkeling en participatie in het openbare leven. De staten hebben de plicht het recht van vrije mening en vrije meningsuiting, met inbegrip van de artistieke meningsuiting, te respecteren, te beschermen en te bevorderen. In dit verband en overeenkomstig haar verplichtingen uit hoofde van EU- en internationaal recht¹⁴, verbindt zich de EU ertoe een tolerante, pluralistische aanpak na te streven in haar internationale culturele betrekkingen¹⁵.

b) Wederzijds respect en interculturele dialoog aanmoedigen

Om de mogelijke rol van cultuur als bruggebouwer in internationale betrekkingen ten volle te realiseren, is het noodzakelijk verder te gaan dan de bescherming van de verscheidenheid van de Europese culturen, en te streven naar een nieuwe geest van dialoog, van naar elkaar luisteren en van elkaar leren, van gezamenlijke capaciteitsopbouw en wereldwijde solidariteit¹⁶. Culturele betrekkingen moeten rekening houden met regionale verschillen en lokale gevoeligheden, door het optreden op de maat te snijden van particuliere culturele contexten en belangen. Aangezien voor grensoverschrijdende contacten vaak gebruik wordt gemaakt van elektronische hulpmiddelen, moet ernaar worden gestreefd de communicatie tussen mensen te laten plaatsvinden in een context van respect en gelijkheid en in een geest van partnerschap. Wederkerigheid, wederzijds leren en cocreatie dienen daarom aan de basis te liggen van de internationale culturele betrekkingen van de EU.

c) Respect voor complementariteit en subsidiariteit verzekeren

De voorgestelde EU-strategie voor voor internationale culturele betrekkingen blijft volledig binnen de respectieve bevoegdheidsgebieden van de EU en haar lidstaten. Conform artikel 6 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (VWEU) is de Unie op het gebied van cultuur bevoegd om het optreden van de lidstaten te ondersteunen, te coördineren of aan te vullen. Overeenkomstig artikel 167, lid 3, VWEU, bevorderen de Unie en de lidstaten de samenwerking met derde landen en met de inzake cultuur bevoegde internationale organisaties. Tevens houdt de Unie, conform artikel 167, lid 4, VWEU, bij haar optreden uit hoofde van andere bepalingen van de Verdragen rekening met de culturele aspecten. Op het gebied van ontwikkelingssamenwerking completeren en versterken het beleid van de EU en dat van de lidstaten elkaar (artikel 208 VWEU). Met volledige eerbiediging van het subsidiariteitsbeginsel handelt de EU ter bevordering van de internationale culturele betrekkingen wanneer haar optreden doeltreffender kan zijn dan het optreden op nationaal, regionaal of lokaal niveau. In recente conclusies van de Raad inzake cultuur in de externe

¹⁴ De artikelen 2, 6, 21, 49 van het VEU en de artikelen 7, 8, 10, 11, 22 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie. Alle lidstaten van de EU zijn partij bij het IVBPR en het EVRM.

¹⁵ Zie ook de EU-mensenrechtenrichtsnoeren inzake vrijheid van meningsuiting online en offline (doc. 9647/14).

¹⁶ Als aanbevolen door de voorbereidende actie van het Europees Parlement op het gebied van cultuur in de externe betrekkingen van de EU (2014): <http://cultureinexternalrelations.eu/main-outcomes/> en door "Een strategie voor culturele betrekkingen tussen de EU en China: verslag van de deskundigengroep voor culturele en externe betrekkingen - China (november 2012).

betrekkingen van de EU is aangemerkt dat er behoefte bestaat aan een betere coördinatie van de inspanningen ten behoeve van een strategische Europese benadering¹⁷. De EU kan dan ook optreden als een facilitator en een bijdrage leveren door synergieën en samenwerking tussen nationale culturele instellingen en stichtingen, alsmede tussen particuliere en openbare ondernemingen wereldwijd, waar nodig aan te moedigen.

d) Een horizontale aanpak van cultuur aanmoedigen

Cultuur heeft niet alleen met kunst of literatuur te maken. Het gaat om een breed spectrum van beleidsmaatregelen en activiteiten, van interculturele dialoog tot toerisme, van onderwijs en onderzoek tot creatieve sectoren, van de bescherming van erfgoed tot de bevordering van creatieve sectoren en nieuwe technologieën, en van vakmanschap tot ontwikkelingssamenwerking. De voorgestelde strategie moedigt daarom gelegenheden aan om cultuur te bevorderen binnen het externe beleid van de EU. Cultuur is ook een sleutelement voor duurzame ontwikkeling omdat de creatieve sector verzoening, groei, en vrijheid van meningsuiting kan bevorderen waarop verdere grondrechten kunnen worden gebaseerd.

e) Cultuur bevorderen door de bestaande kaders voor samenwerking¹⁸

Om de coherentie van het beleid te verzekeren en overlappingsen te vermijden, is de meest doeltreffende manier om cultuur te bevorderen binnen de externe betrekkingen van de EU gebruik te maken van de bestaande kaders voor samenwerking en financieringsinstrumenten. De EU heeft op maat gesneden kaders voor thematische en geografische samenwerking ontwikkeld, naast specifieke financieringsinstrumenten:

Thematische programma's

- Partnerschapsinstrument (PI): een van de doelstellingen is "het wijder verbreiden van het inzicht in en de zichtbaarheid van de Unie ... door middel van publieksdiplomatie, contacten tussen burgers, samenwerking op onderwijskundig en universitair gebied en in denktanks, en door outreachactiviteiten om de waarden en belangen van de Unie te bevorderen"¹⁹.
- Europees instrument voor de democratie en de mensenrechten (EIDHR): dit instrument biedt steun aan de ontwikkeling en consolidering van de democratie, de rechtsstaat en het respect voor de mensenrechten en de fundamentele vrijheden. Een van de doelstellingen van het instrument is de vrijheid van mening en van meningsuiting te bevorderen, met inbegrip van politieke, artistieke en culturele uitdrukkingen²⁰.
- Het programma voor mondiale collectieve goederen en uitdagingen in het kader van het instrument voor ontwikkelingssamenwerking (DCI) streeft met de component menselijke ontwikkeling naar de bevordering van culturele verscheidenheid en respect voor de gelijke waardigheid van alle culturen. Het programma bevordert ook de bijdrage van de culturele

¹⁷ Conclusies van de Raad over cultuur in de externe betrekkingen van de EU, met de nadruk op cultuur in ontwikkelingssamenwerking 24 november 2015.

¹⁸ Voorbeelden van specifieke acties en projecten lopen niet vooruit op de uitvoering van nieuwe projecten conform deze strategie. Anderzijds impliceren verwijzingen naar lopende projecten of programma's niet de permanente financiering ervan.

¹⁹ Verordening (EU) nr. 234/2014 van het Europees Parlement en de Raad van 11 maart 2014 tot vaststelling van een partnerschapsinstrument voor samenwerking met derde landen.

²⁰ Verordening (EU) nr. 235/2014 van het Europees Parlement en de Raad van 11 maart 2014 tot vaststelling van een financieringsinstrument voor democratie en mensenrechten in de wereld.

sector aan de economische groei in ontwikkelingslanden, maatschappelijke organisaties en lokale autoriteiten.

- Instrument voor bijdrage aan stabiliteit en vrede (IcSP): dit instrument beoogt conflictpreventie, crisisrespons en vredesopbouw te bevorderen ten einde mondiale en transregionale bedreigingen aan te pakken: culturele organisaties zijn begrepen in de definitie van "maatschappelijk middenveld" met het oog op financiering in het kader van dit instrument²¹.
- Programma Creatief Europa: Dit programma is onder meer gericht op het bevorderen van het Europees cultureel erfgoed en het versterken van het concurrentievermogen van de culturele en creatieve sectoren, en het staat ook open voor bilaterale en multilaterale samenwerkingsacties met derde landen²².

Geografische kaders voor samenwerking

- **Uitbreidingsbeleid:** Als kandidaat-lidstaten en potentiële kandidaat-lidstaten nemen de Westelijke Balkan²³ en Turkije een bijzondere en belangrijke plaats in het externe beleid van de EU in. Het EU-beleid op het gebied van cultuur maakt deel uit van het acquis waaraan kandidaat-lidstaten uitvoering moeten geven in het kader van onderhandelingshoofdstuk 26 (Onderwijs en cultuur). In dit verband ontvangt de regio steun in het kader van het instrument voor pretoetredingssteun (IPA). De EU ondersteunt al geruime tijd culturele projecten in de Westelijke Balkan, met als doel interculturele dialoog, verzoening en sociaaleconomische ontwikkeling te bevorderen. In het kader van "het proces van Ljubljana I en II", een gezamenlijk optreden van de Europese Commissie en de Raad van Europa, zijn er aanzienlijke middelen uitgetrokken voor het herstel van het cultureel erfgoed in Zuidoost-Europa²⁴. Culturele organisaties in de uitbreidingslanden hebben geprofiteerd van de samenwerking met de EU op beleidsgebied om hun capaciteiten uit te bouwen, alsmede van de onverkorte deelname aan de culturele programma's en het programma Creatief Europa²⁵. De uitbreidingslanden staan momenteel voor nieuwe problemen, onder meer de integratie van de onlangs gearriveerde migranten, waarbij interculturele dialoog de verzoening kan bevorderen en een inclusieve en democratische maatschappij, en de radicalisering helpen bestrijden. De EU moet zeer nauw met de uitbreidingslanden blijven samenwerken om hun cultureel erfgoed te beschermen, de ontwikkeling van hun culturele en creatieve sector te bevorderen en hun deelname aan bestaande culturele EU-programma's te stimuleren.
- **Europees nabuurschapsbeleid:** Het Europees nabuurschapsbeleid bepaalt de betrekkingen van de EU met de 16 meest nabije oostelijke en zuidelijke buurlanden. Een gedifferentieerde bilaterale aanpak van elk partnerland wordt aangevuld met regionale samenwerkingsinitiatieven in het zuidelijke Middellandse Zeegebied²⁶ en het Oostelijk Partnerschap²⁷. Politieke, economische en culturele differentiëring en grotere eigen

²¹ Verordening (EU) nr. 230/2014 van het Europees Parlement en de Raad van 11 maart 2014 tot vaststelling van een instrument voor bijdrage aan stabiliteit en vrede.

²² Verordening (EU) nr. 1295/2013 van het Europees Parlement en de Raad van 11 december 2013 tot vaststelling van het programma Creatief Europa (2014-2020).

²³ Albanië, Bosnië en Herzegovina, de voormalige Joegoslavische republiek Macedonië, Kosovo*, Montenegro en Servië.

²⁴ Uit EU-acties op dit gebied in Bosnië en Kosovo is gebleken dat op erfgoed gebaseerde beleidsmaatregelen niet alleen bijdragen tot economische ontwikkeling, maar ook verzoening in post-conflictsituaties in de hand kunnen werken.

²⁵ Zoals bepaald in artikel 8, lid 3, van Verordening (EU) nr. 1295/2013 van 11 december 2013 tot vaststelling van het programma Creatief Europa. Lijst van deelnemende niet-EU-landen: http://eacea.ec.europa.eu/creative-europe/library/eligibility-organisations-non-eu-countries_en

²⁶ Algerije, Egypte, Israël, Jordanië, Libanon, Libië, Marokko, Palestina*, Syrië en Tunesië.

²⁷ Armenië, Azerbeidzjan, Wit-Rusland, Georgië, Moldavië en Oekraïne.

verantwoordelijkheid zijn sleutelementen van het vernieuwde ENB²⁸. Platform 4 van het Oostelijk Partnerschap fungeert als forum voor intensievere samenwerking en beleidsdialoog op gebieden als onderwijs, jeugdzaken (met inbegrip van werkgelegenheid), cultuur en creativiteit, onderzoek en innovatie, audiovisueel beleid en informatiemaatschappij, terwijl specifieke programma's de capaciteitsopbouw ondersteunen. In het zuidelijke Middellandse Zeegebied heeft de EU een lange traditie van steun voor culturele samenwerking via regionale programma's op het gebied van erfgoed en audiovisuele media, maar ook via bilaterale activiteiten. Vele ENB-landen worden momenteel geconfronteerd met voortdurende uitdagingen als politieke spanningen, economische onrust, gewelddadige radicalisering en migratiestromen. Vooral in deze context kunnen culturele samenwerking en uitwisselingen op het gebied van cultuurbeleid een belangrijke bijdrage tot stabilisering leveren. Bijvoorbeeld biedt het Europees Nabuurschapsinstrument tussen 2014 en 2017 17 miljoen euro steun aan media en cultuur voor de ontwikkeling van het zuidelijke Middellandse Zeegebied²⁹. Daarnaast wordt het behoud van cultuur en cultureel erfgoed gesteund door vijf grensoverschrijdende samenwerkingsprogramma's³⁰.

- **Ontwikkelingssamenwerking:** Het instrument voor ontwikkelingssamenwerking (DCI) streeft naar de bestrijding van armoede en naar de bevordering van duurzame, economische, sociale en milieuontwikkeling, alsook van democratie, de rechtsstaat, goed bestuur en respect voor de mensenrechten³¹. Het instrument bevat drie specifieke componenten: i) geografische programma's voor samenwerking met ongeveer 47 ontwikkelingslanden in Latijns-Amerika, Zuid-Azië en Noord- en Zuidoost-Azië, Centraal-Azië, het Midden-Oosten en Zuid-Afrika; ii) het recent opgezette Pan-Afrikaanse programma voor het strategische partnerschap tussen de EU en Afrika. Diverse onderdelen van de DCI-verordening erkennen de rol van cultuur.
- De partnerschapsovereenkomst van Cotonou, die in juni 2000 werd ondertekend³², voorzag in een twintigjarig kader voor de samenwerking van de EU met de landen uit Afrika, het Caribisch gebied en de Stille Oceaan (ACS). In het kader hiervan financiert het Europees ontwikkelingsfonds (EOF) culturele programma's die worden beheerd en uitgevoerd door het secretariaat van de ACS-landen. Het negende EOF financierde projecten om de technische, financiële en bestuurlijke capaciteit van de creatieve sector in de ACS-landen te versterken en meer specifiek de cinematografische en audiovisuele sector in de ACS-landen te ontwikkelen en te structureren (14 miljoen euro). Daarna heeft het programma "Cultures+" voor de ACS-regio met 30 miljoen euro uit het tiende EOF bijgedragen aan de bestrijding van de armoede door duurzame culturele activiteiten te bevorderen. Het lopende intra-ACS-programma blijft de culturele en creatieve sectoren ondersteunen (40 miljoen euro uit het elfde EOF in de periode 2014-2020). Momenteel onderzoekt de Commissie het kader dat de betrekkingen met de ACS-landen moet regelen na het verstrijken van de partnerschapsovereenkomst van Cotonou. De voorbereidingen voor een herziene Europese consensus inzake ontwikkeling zijn aan de gang.

²⁸ Gezamenlijke mededeling "Herziening van het Europees nabuurschapsbeleid" (18 november 2015). JOIN(2015) 50 final.

²⁹ http://www.enpi-info.eu/mainmed.php?id=486&id_type=10

³⁰ http://www.enpi-info.eu/maineast.php?id=322&id_type=10

³¹ Verordening (EU) nr. 233/2014 van het Europees Parlement en de Raad van 11 maart 2014 tot vaststelling van een financieringsinstrument voor ontwikkelingssamenwerking voor de periode 2014-2020.

³² https://ec.europa.eu/europeaid/where/acp/overview/cotonou-agreement/index_en.htm_en

3. BEVORDERING VAN DE CULTURELE SAMENWERKING MET DE PARTNERLANDEN

Als onderdeel van de voorgestelde EU-strategie voor internationale culturele betrekkingen stellen de Commissie en de hoge vertegenwoordiger de volgende drie werkteerren voor om de internationale culturele betrekkingen met de partnerlanden te bevorderen:

- cultuur ondersteunen als motor voor duurzame sociale en economische ontwikkeling;
- cultuur en interculturele dialoog bevorderen voor vreedzame betrekkingen tussen gemeenschappen;
- de samenwerking op het gebied van cultureel erfgoed versterken.

3.1. Cultuur ondersteunen als motor voor sociale en economische ontwikkeling

a) De ontwikkeling van cultuurbeleid ondersteunen

In het Unesco-Verdrag betreffende de bescherming en de bevordering van de diversiteit van cultuuruitingen van 2005³³ wordt onderstreept dat cultuur als strategisch element in het nationale en internationale ontwikkelingsbeleid en in de internationale ontwikkelingssamenwerking moet worden geïntegreerd. Het respect voor de culturele verscheidenheid en de vrijheid van meningsuiting die door cultuur wordt bevorderd, vormen een belangrijke steun voor democratiseringsprocessen en sociaal-economische ontwikkeling. De EU moet bijgevolg de partnerlanden bijstaan om cultuur in hun nationale beleid op te nemen. De EU streeft ernaar de ratificering en tenuitvoerlegging van het Unesco-Verdrag van 2005 te bevorderen door een verdieping van de beleidsdialogen met de partnerlanden en een versterking van goed bestuur.

- **Ervaringen uitwisselen met uitbreidingslanden en nabuurschapslanden:** De EU zal gebruikmaken van bestaande bilaterale of multilaterale dialoogstructuren om ervaringen en resultaten te delen, onder meer wat betreft de Culturele Hoofdsteden van Europa. De Commissie zal het gebruik van instrumenten als TAIEX³⁴ en jumelage op cultuurgebied stimuleren.
- **Het cultuurbeleid versterken:** In de landen van de Zuidelijke Nabuurschap ondersteunt Med Culture (2014-2018) partnerlanden bij de ontwikkeling van beleid en praktijk op cultuurgebied, terwijl MedFilm, een nieuw driejarig programma voor capaciteitsopbouw, filmmakers helpt om gevoelige thema's op regionaal niveau te behandelen³⁵.

b) De culturele en creatieve sector versterken

De culturele en creatieve sector behoort tot de meest dynamische economische sectoren, vormt een belangrijke bron van hoogwaardige werkgelegenheid en bevordert vaak "slimme", duurzame en inclusieve groei. Investerings in culturele projecten dragen bij tot de concurrentiekracht, de aantrekkelijkheid en de sociale cohesie van steden en regio's³⁶. Meer

³³ <http://en.unesco.org/creativity/convention/about/2005-convention-text>

³⁴ TAIEX is het Bureau voor de uitwisseling van informatie over technische bijstand van de Europese Commissie. TAIEX ondersteunt overheidsdiensten op het vlak van de aanpassing aan en de toepassing en handhaving van EU-wetgeving en faciliteert het delen van beste EU-praktijken.

³⁵ <http://www.enpi-info.eu/medportal/news/latest/45210/MedFilm:-Call-for-proposals-to-promote-development-of-film-industry-in-Southern-Mediterranean>

³⁶ De Culturele Hoofdsteden van Europa vormen een zeer goed voorbeeld: elke euro van openbare middelen die bv. in 2004 in Rijsel (Frankrijk) is geïnvesteerd, staat tegenover naar schatting 8 euro die werden gegenereerd voor de lokale economie.

dan 70 EU-regio's hebben de culturele en creatieve sector geselecteerd als een prioriteit in hun "slimme"-specialisatiestrategieën, omdat deze als stimulans van regionale groei en plaatselijke werkgelegenheid wordt gezien.

Voor de ontwikkelingslanden blijkt uit de Unesco-indicatoren inzake cultuur voor ontwikkeling (CDIS) dat cultuur 1,5% tot 5,7% van het bbp in laag- en middeninkomenslanden vertegenwoordigt, afhankelijk van verschillen in het institutioneel en beleidskader, het niveau van sociale participatie en onderwijs en de mate van vrijheid van meningsuiting. Zo hebben in Burkina Faso meer dan 170.000 mensen, of ongeveer 2% van de actieve bevolking, een baan die verband houdt met cultuur. Elk land heeft zijn troeven: cinema in Nigeria, muziek in het Caribisch Gebied, cultuurtoerisme in het Midden-Oosten. Om verdere vooruitgang te steunen, kan de EU haar deskundigheid over de verdere ontwikkeling van relevante vaardigheden en een degelijk regelgevend kader met anderen delen.

- **Economische baten uit de creatieve sector vergroten:** Het intra-ACS-steunprogramma van het elfde EOF zal steun bieden aan de bijdrage van de culturele sector aan de sociaal-economische ontwikkeling van de ACS-landen (40 miljoen euro in 2014-2020).
- **Creatieve hubs en clusters:** In de culturele sector wereldwijd is cocreatie de weg vooruit. Europese en andere internationale culturele actoren moeten nieuwe manieren van groei bedenken en een wereldwijd publiek voor zich winnen. In verschillende regio's worden creatieve hubs en clusters tot stand gebracht zoals:
 - **De stichting Azië-Europa**³⁷, die medegefinancierd wordt door de EU, ondersteunt culturele en creatieve hubs in Azië en Europa in het kader van het programma "Creatieve netwerken".
 - In het **zuidelijke Middellandse Zeegebied** steunt de EU, samen met UNIDO (Organisatie van de Verenigde Naties voor industriële ontwikkeling) een project voor de ontwikkeling van clusters in de culturele en creatieve sector (2013-2017).
 - In 2016 heeft de EU in het kader van het programma Creatief Europa een actie op touw gezet voor de ontwikkeling van een **Europees netwerk van creatieve hubs**³⁸, dat alle landen omvat die deelnemen aan het programma Creatief Europa (waaronder Servië, de republiek Moldavië, Turkije, Georgië en Oekraïne).
 - Vanaf 2016 wordt met een proefproject van de EU het **netwerken tussen jonge creatieve en culturele ondernemers uit de EU en derde landen** ondersteund. Het platform omvat diensten als coaching, peer-learning-activiteiten, conferenties over specifieke onderwerpen, studiebezoeken en bijeenkomsten met potentiële investeerders uit de hele wereld³⁹.
- **Ondernemerschap en ontwikkeling van vaardigheden:** De Europese Stichting voor opleiding (ETF)⁴⁰ zal werk blijven maken van de ontwikkeling van vaardigheden voor de culturele en creatieve sector. Het programma "Cultures+" voor Afrika, het Caribisch Gebied en de Stille Oceaan (ACS) beoogt de capaciteiten van wie in de culturele sector in

³⁷ <http://www.asef.org/>

³⁸ http://ec.europa.eu/culture/news/2016/0405-european-network-creative-hubs_en.htm

³⁹ http://ec.europa.eu/culture/calls/general/2015-eac-s11_en.htm

⁴⁰ www.etf.europa.eu/

de ACS-landen werkzaam is, te vergroten⁴¹. De EU wil marktmogelijkheden voor cultuurgoederen en -diensten stimuleren, innovatie en nieuwe beroepen in moderne technologieën aanmoedigen en tegelijkertijd de opleiding van creatieve professionals ondersteunen.

- **Steun aan Europese kleine en middelgrote ondernemingen:** Als onderdeel van de in 2016 gelanceerde Gateway-programma's, kan de Commissie bijvoorbeeld creatieve kleine en middelgrote ondernemingen in Zuid-Korea en Zuid-Oost-Azië ondersteunen door middel van zakenmissies en ondersteunende diensten, waaronder coaching, en logistieke en financiële steun.
- **Gestructureerde territoriale samenwerkingskaders:** Er zijn verscheidene voorbeelden van de manier waarop cultuur uiteenlopende regio's met elkaar kan verbinden, kan bijdragen tot duurzaam toerisme en milieukwaliteit en energie-efficiëntie kan stimuleren⁴². In alle strategieën wordt cultuur beschouwd als een investering voor groei en banen en als een pijler van economische activiteit onder de doelstelling Europese territoriale samenwerking.

c) De rol van de lokale autoriteiten in de partnerlanden ondersteunen

Uit het evenement Culturele Hoofdstad van Europa en het World Cities Culture Report 2015⁴³ blijkt dat voor steden en andere lokale autoriteiten die in cultuur investeren, het rendement zeer hoog is in termen van groei en sociale cohesie. Het Gemeenschappelijk Centrum voor Onderzoek van de Commissie werkt aan een instrument voor de monitoring van culturele en creatieve initiatieven op stedelijk niveau, ter ondersteuning van meer gerichte investeringen en het trekken van lering uit beste praktijken. In een recente externe studie waarin huidige en toekomstige culturele acties voor ontwikkeling⁴⁴ in kaart worden gebracht, wordt bevestigd dat culturele activiteiten de lokale ontwikkelingsdynamiek een extra impuls geven, niet het minst in plattelandsgebieden waar traditionele vaardigheden en kunsten de armoede helpen verlichten.

De aanpak die de EU voor duurzame stadsontwikkeling hanteert, is gebaseerd op de erkenning van de centrale rol van cultuur en gaat ervan uit dat de beschikbaarheid van openbare ruimte voor alle burgers van essentieel belang is. In Latijns-Amerikaanse landen bijvoorbeeld heeft de EU de distributie van audiovisuele programma's gestimuleerd als middel om de sociale problemen als gevolg van ongelijkheid in verstedelijkte regio's aan te pakken. Uit een ander voorbeeld in Afrika blijkt hoe kunst en architectuur stadsontwikkeling inclusief en duurzaam kunnen maken⁴⁵.

- **Innovatieve partnerschappen:** Dit initiatief met lokale overheden wordt gefinancierd in het kader van het instrument voor ontwikkelingssamenwerking (DCI) en heeft speciale aandacht voor de minst ontwikkelde landen, met inbegrip van kwetsbare democratische contexten of landen waar culturele rechten worden bedreigd. Een ander project in het

⁴¹ Dit intra-ACS-steunprogramma wordt gefinancierd in het kader van het Europees Ontwikkelingsfonds (EOF): <http://www.acpculturesplus.eu/?lang=uk>

⁴² Deze hebben o.a. betrekking op: de EU-strategie voor het Oostzeegebied (EUSBSR) van 10 juni 2009, COM(2009) 248; de EU-strategie voor het Donaugebied (EUSDR) van 8 december 2010, COM(2010) 715; het actieplan voor een maritieme strategie in het Atlantische gebied, Totstandbrenging van slimme, duurzame en inclusieve groei, van 13 mei 2013, COM(2013) 279; de strategie van de Europese Unie voor de Adriatische en Ionische regio (EUSAIR) van 17 juni 2014, COM(2014) 357; en de EU-strategie voor het Alpengebied (EUSALP) van 28 juli 2015, COM(2015) 366.

⁴³ http://ec.europa.eu/programmes/creative-europe/actions/capitals-culture_en.htm and <http://www.worldcitiescultureforum.com/publications>

⁴⁴ In de studie worden met name voorstellen gedaan voor het programma voor mondiale collectieve goederen en uitdagingen (30 miljoen).

⁴⁵ Project van de EU en de Afrikaanse Unie "Visionary Africa".

kader van het meerjarige indicatieve programma voor Latijns-Amerika heeft tot doel de rol van cultuur en de kunsten te ontwikkelen tot steun voor sociale samenhang in Latijns-Amerikaanse steden. Het project faciliteert uitwisselingen en gezamenlijke acties tussen de EU en Latijns-Amerika om het culturele beleid en dergelijke initiatieven beter te integreren in de strategieën voor stadsontwikkeling, voortbouwend op succesvolle projecten ter ondersteuning van de sociale samenhang.

- **Culturele jumelage van steden ondersteunen:** De Commissie stimuleert de rol van steden als hubs voor innovatie en beste praktijken door middel van de jumelage van steden en culturele sites die worden geconfronteerd met vergelijkbare sociale, economische en milieuproblemen, maar ook dezelfde mogelijkheden voor ontwikkeling bieden. De Commissie is voornemens regionale programma's met Latijns-Amerika, en meer bepaald de Celac, op te zetten, waarbij sociale samenhang door middel van cultuur en kunst in grote steden wordt bevorderd⁴⁶.
- **Culturele Hoofdsteden delen:** De Commissie zal met de partnerlanden ervaringen delen inzake de Europese culturele hoofdsteden, hetgeen een stimulans is voor het culturele erfgoed en lokale en regionale ontwikkeling daardoor ondersteunt.
- **Stedelijke strategieën in historische steden:** Met financiering uit het Europees nabuurschapsinstrument (ENI) steunt de EU gemeenten bij het opzetten van stedelijke strategieën voor de rehabilitatie van historische stadskernen.

3.2. Cultuur en interculturele dialoog bevorderen voor vreedzame betrekkingen tussen gemeenschappen

De interculturele dialoog, met inbegrip van de interreligieuze dialoog, kan de opbouw helpen bevorderen van rechtvaardige, vreedzame en inclusieve samenlevingen waarin waarde wordt gehecht aan culturele diversiteit en de mensenrechten worden geëerbiedigd. Door het tot stand brengen van een gemeenschappelijk draagvlak en een gunstig klimaat voor verdere uitwisselingen, kan de interculturele dialoog spanningen oplossen, de escalatie van crises voorkomen, nationale verzoening bevorderen en radicalisering helpen bestrijden door een nieuw discours aan te moedigen. In dit deel wordt geschetst hoe de EU de interculturele dialoog rechtstreeks kan stimuleren door middel van internationale projecten op het gebied van culturele samenwerking, cocreatie, contacten tussen personen, sociaal debat en vredesopbouw.

a) Samenwerking tussen culturele actoren ondersteunen

Samenwerking, dialoog en mobiliteit tussen culturele actoren en artiesten zijn belangrijke aspecten van de interculturele dialoog. De circulatie van kunstwerken en culturele producties tussen landen zorgt voor de verspreiding van nieuwe ideeën, het smeden van directe en indirecte banden en het bevorderen van innovatie. Het versterken van de culturele samenwerking met de partners van de EU kan ertoe bijdragen dat de "Europese culturele ruimte" wordt opengesteld voor nieuwe culturele actoren en publieken.

- **Deelname aan Creatief Europa aanmoedigen:** Alle uitbreidingslanden kunnen al deelnemen, en de Commissie moedigt ook alle ENB-landen aan om deel te nemen aan het programma Creatief Europa (Georgië, de republiek Moldavië en Oekraïne nemen reeds

⁴⁶ "Culture and Arts supporting social cohesion in Latin America cities".

deel)⁴⁷. Creatief Europa maakt het voor culturele en creatieve actoren uit ENB-landen mogelijk om samen te werken met collega's uit heel Europa, toegang te krijgen tot financiering voor samenwerkingsprojecten en zich aan te sluiten bij Europese cultuurnetwerken.

- **Cultuur binnen het Oostelijk Partnerschap bevorderen:** Na het succes van fase I van het programma, die liep van 2011 tot 2015, zullen in fase II van het culturele programma van het Oostelijk Partnerschap (waaraan Armenië, Azerbeidzjan, Wit-Rusland, Georgië, de republiek Moldavië en Oekraïne deelnemen) de vaardigheden en capaciteiten van culturele actoren gedurende drie jaar verder worden ontwikkeld. Het programma heeft ten doel steun te verlenen voor regionale initiatieven waarin cultuur bijdraagt tot economische ontwikkeling, sociale inclusie, conflictoplossing en interculturele dialoog.
- **De Anna Lindh-stichting steunen:** De Anna Lindh-stichting en het bijbehorende netwerk van meer dan 4.000 maatschappelijke organisaties in de 42 landen van de Unie voor het Middellandse Zeegebied kan een beroep doen op beleidsondersteuning en instrumenten van de EU voor de bevordering van culturele uitwisselingen.

b) Vredesopbouw bevorderen door interculturele dialoog

De interculturele dialoog is een belangrijk hulpmiddel bij het voorkomen van conflicten en het bevorderen van verzoening en wederzijds begrip in post-conflictsituaties. De EU biedt steun aan pragmatische samenwerking en interculturele dialoog tussen diverse culturen en samenlevingen. Zij biedt tevens steun aan verzoeningsprocessen tussen volkeren en minderheden. Bijzonder succesvolle voorbeelden hiervan zijn de vooruitgang in Bosnië en Herzegovina naar integratie in de EU en de pragmatische akkoorden die in het kader van de dialoog tussen Belgrado en Prishtina/Priština zijn bereikt.

- **Instrument voor bijdrage aan stabiliteit en vrede (IcSP):** De EU zal haar steun aan de interculturele dialoog in pre- en post-conflictsituaties opvoeren.
- **Interculturele jongerendialoog:** De EU zal de interculturele dialoog tussen jongerenorganisaties in Europa en elders faciliteren (onder meer door programma's zoals de "Neighbourhood Civil Society Fellowships"). Meer bepaald zal de EU steun verlenen aan de tweede fase van het programma "Young Arab Voices" (dat nu is uitgebreid tot de Euromediterrane regio), met als doel de dialoog tussen jongerenleiders en vertegenwoordigers van de maatschappelijke organisaties te verdiepen en extremisme en gewelddadige radicalisering tegen te gaan.
- **Opleiding van waarnemers van verkiezingsmissies en personeel voor civiele stabilisatiemissies:** Er zullen opleidingen worden georganiseerd om ervoor te zorgen dat de betrokkenen zich volledig bewust zijn van de lokale culturele gevoeligheden.
- **Bevordering van culturele rechten:** Met inbegrip van lokale identiteit en de rechten van inheemse volkeren, alsook de rol van de verdedigers van culturele rechten overeenkomstig het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele

⁴⁷ Voor een volledige deelname aan het MEDIA-subprogramma moet een land voldoen aan de voorschriften van de Audiovisuele-media-diensten-richtlijn.

rechten⁴⁸, met inbegrip van de rechten van inheemse volken zoals die zijn bepaald in de Verklaring van de VN over de rechten van inheemse volken (UNDRIP)⁴⁹.

3.3 Samenwerking versterken op het gebied van cultureel erfgoed

Cultureel erfgoed is een belangrijke uiting van culturele verscheidenheid, die beschermd dient te worden. Het in ere herstellen en bevorderen van cultureel erfgoed trekt toeristen aan en stimuleert de economische groei. De samenwerking inzake cultureel erfgoed speelt een belangrijke rol in de internationale betrekkingen en in het ontwikkelingsbeleid zoals het is beschreven in de mededeling van de Commissie: "Naar een geïntegreerde aanpak van cultureel erfgoed voor Europa"⁵⁰. Gezien de wereldwijd stijgende vraag naar expertise en het feit dat vele lidstaten bereid zijn hun kennis te delen, dienen zich mogelijkheden aan om met de partnerlanden gezamenlijke acties op touw te zetten voor de ontwikkeling van duurzame strategieën ter bescherming van het erfgoed door middel van opleiding, de ontwikkeling van vaardigheden en kennisoverdracht.

Cultureel erfgoed is broos en wordt vaak bedreigd door natuurrampen, vernieling door de mens, oorlogen, plunderen en roven, soms ingegeven door sektarische haat. Geroofde kunstvoorwerpen worden vaak verkocht en de opbrengsten uit deze transacties kunnen worden aangewend voor de ondersteuning van terroristische activiteiten. Dit soort handel verarmt het culturele werelderfgoed. De EU heeft beperkende maatregelen getroffen tegen Syrië en heeft de sancties van de VN tegen Da'esh/ISIL en Al-Qa'ida uitgevoerd, alsook de VN-sancties in verband met Irak. Deze maatregelen omvatten een verbod op de illegale handel in culturele en archeologische goederen⁵¹.

- **Onderzoek op het gebied van cultureel erfgoed:** In het kader van Horizon 2020 worden onderzoek en innovatie inzake activiteiten op het gebied van cultureel erfgoed ondersteund door middel van multinationale, interdisciplinaire projecten waarbij ook lokale en regionale instanties, ondernemingen en maatschappelijke actoren worden betrokken, met als doel nieuwe oplossingen te vinden voor het bewaren en beheren van cultureel erfgoed in Europa dat gevaar loopt als gevolg van de klimaatverandering. Deelname door niet-EU-landen wordt aangemoedigd.
- **Handel in erfgoed bestrijden:** De Commissie plant een wetgevingsvoorstel voor de regulering van de invoer in de EU van cultuurgoederen, op basis van de resultaten van een recentelijk aangevatte studie om hiaten in de nationale wetgeving in kaart te brengen. De Commissie zal nagaan of de bestrijding van terrorismefinanciering via de illegale handel in cultuurgoederen - ongeacht het land van oorsprong - breder kan worden aangepakt. Mogelijke actie is daarbij de invoering van een certificeringssysteem voor de invoer van cultuurgoederen in de EU, in combinatie met richtsnoeren voor belanghebbenden zoals musea en de kunstmarkt⁵². De EU is voornemens de opleiding van douane-ambtenaren te ondersteunen met het oog op het vroegtijdig opsporen van gestolen voorwerpen bij grenscontroles, en de samenwerking

⁴⁸ <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CESCR.aspx>

⁴⁹ http://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/DRIPS_en.pdf

⁵⁰ COM(2014) 477 final.

⁵¹ De EU heeft de sanctieregeling van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (UNSC) tegen ISIL (Da'esh) en Al Qa'ida (als vastgesteld in UNSCR 1267) en daaropvolgende resoluties, waaronder UNSCR 2253 (2015), in EU-recht omgezet. Aangezien archeologische voorwerpen moeten worden beschouwd als economische middelen voor ISIL/Da'esh, is de aankoop van deze voorwerpen van ISIL/Da'esh onwettig. De Raad heeft de VN-sanctieregeling tegen Irak (die een handelsverbod op illegaal verwijderde archeologische voorwerpen omvat) in EU-recht omgezet en hij heeft de autonome sanctieregeling en de beperkende maatregelen van de EU tegen Syrië aangenomen, waarin specifiek is voorzien in een handelsverbod op archeologische voorwerpen die illegaal uit Syrië zijn verwijderd.

⁵² Actieplan ter versterking van de strijd tegen terrorismefinanciering, COM(2016) 50/2.

van kunsthandelaars in de strijd tegen illegale handel aan te moedigen. De EU zal tevens de samenwerking met de partnerlanden in de strijd tegen de illegale handel in cultuurgooien opvoeren.

- **Erfgoed beschermen:** De Commissie zal bijdragen aan de door de Unesco geleide internationale inspanningen voor het instellen van een snellereactiemechanisme ter bescherming van sites van cultureel erfgoed. De Commissie zal tevens met de Unesco onder meer via de Copernicus-dienst voor het beheer van noodsituaties satellietbeelden van erfgoedsites die risico's lopen, delen om de schade te evalueren en mogelijke heropbouw te plannen. De EU zal bij herstelmaatregelen na een ramp of na een conflict voorzien in expertise om de aangerichte schade aan erfgoed te beoordelen. Het regionaal fonds van de EU in respons op de Syrische crisis zal cultureel erfgoed helpen beschermen en culturele diversiteit helpen stimuleren.

4. EEN STRATEGISCHE EU-AANPAK VAN CULTURELE DIPLOMATIE

Om de succesvolle samenwerking met de partnerlanden op de drie voorgestelde werkteerren te doen vooruitgaan, is het van belang voor de belanghebbenden uit de EU de handen in elkaar te slaan om complementariteit en synergieën te garanderen. Tot deze belanghebbenden behoren de overheden op alle niveaus, lokale culturele organisaties en maatschappelijke actoren, de Commissie en de hoge vertegenwoordiger (via de EU-delegaties in derde landen), de lidstaten en hun culturele instellingen⁵³. De mededeling inzake cultuur van 2007 bepleitte de open coördinatiemethode (OCM) op het gebied van cultuur, als een lichte maar gestructureerde manier voor de lidstaten om op Europees niveau samen te werken⁵⁴. In 2012 heeft een groep van deskundigen van de lidstaten, die gezamenlijk werd voorgezeten door de Commissie en de Europese Dienst voor extern optreden, zich toegespitst op de ontwikkeling van een strategische aanpak van cultuur in de externe betrekkingen van de EU. In het verslag van de deskundigengroep werd gewezen op de voordelen van culturele betrokkenheid van de EU met de partnerlanden door middel van nieuwe strategische manieren van samenwerking met de lidstaten⁵⁵. Het Europees Parlement lanceerde vervolgens de voorbereidende actie op het gebied van cultuur in de externe betrekkingen van de EU, waarin een "slimme complementariteit" werd bepleit gebaseerd op wederzijds overeengekomen samenwerking tussen de lidstaten, met name via hun culturele instellingen en attachés in het buitenland, en met maatschappelijke actoren.⁵⁶ De EDEO beheert momenteel 139 EU-delegaties en bureaus in de hele wereld, die de EU en haar burgers wereldwijd vertegenwoordigen. Het potentieel voor samenwerking en coördinatie ter bevordering van de culturele diplomatie van de EU is erg groot.

a) Nauwere EU-samenwerking

Met een gezamenlijke aanpak zouden de Europese actoren hun middelen kunnen bundelen en schaalvoordelen kunnen realiseren door in niet-EU-landen samen te werken. Uit een recente studie van het Europees Parlement blijkt dat nauw samenwerken vele voordelen biedt voor de

⁵³ Uit een recent voorbeeld in Tunesië blijkt de nauwe samenwerking tussen de EU-delegatie, een culturele instelling van een lidstaat en de lokale autoriteiten: de Commissie lanceerde een programma voor 10 miljoen euro om de audiovisuele en mediasector in Tunesië te versterken. Een ander project ter waarde van 4 miljoen euro, dat door de EU-delegatie met de steun van de British Council wordt beheerd, zal later dit jaar van start gaan met als doel de culturele betrokkenheid op lokaal niveau te stimuleren.

⁵⁴ Sinds 2008 hebben OCM-groepen gewerkt aan kwesties als: de culturele en creatieve sector (met inbegrip van nieuwe bedrijfsmodellen en exportstrategieën); mobiliteit van kunstenaars en andere beroepsbeoefenaren op cultuurgebied; mobiliteit van kunstwerken; betere toegang tot cultuur via elektronische middelen.

⁵⁵ Het verslag vormde tevens de basis voor het debat van de EU-ministers van Cultuur over cultuur als zachte beleids optie (17 mei 2013).

⁵⁶ <http://cultureinexternalrelations.eu/>

EU-delegaties, de culturele instellingen en de EUNIC-clusters⁵⁷: gezamenlijke projecten zijn minder risicovol, sorteren meer effect, zijn zichtbaarder en bieden meer mogelijkheden om lering te trekken⁵⁸.

- **Een platform voor culturele diplomatie:** Het platform werd in februari 2016 opgericht en wordt gefinancierd door het partnerschapsinstrument. Het platform wordt beheerd door een consortium van cultuurinstellingen van de lidstaten en andere partners⁵⁹. Het zal advies over cultureel beleid verstrekken, netwerken faciliteren, activiteiten met culturele belanghebbenden, de lidstaten en de delegaties van de EU uitvoeren, opleidingsprogramma's voor cultureel leiderschap ontwikkelen en bijdragen tot de ontwikkeling van de internationale culturele betrekkingen van de EU.
- **Nauwere samenwerking met culturele instellingen:** Na overleg met alle belanghebbenden zal de Commissie later dit jaar een nieuw type van partnerschap voorstellen tussen de EDEO, de diensten van de Commissie, nationale culturele instellingen en hun koepelorganisatie (waar de mandaten dat mogelijk maken), met een omschrijving van de beginselen van pan-Europese samenwerking en de waarden die daaraan ten grondslag liggen.
- **Grotere rol voor de EU-delegaties:** De delegaties zullen fungeren als lokale platformen voor culturele instellingen en andere belanghebbenden, met het oog op een vlottere coördinatie en samenwerking. Zij bevinden zich in een goede positie om lokale behoeften en mogelijkheden in kaart te brengen, en zien erop toe dat acties passen in de lokale culturele context en tegelijkertijd de strategische doelstellingen van de EU dienen. Culturele **steunpunten** in belangrijke EU-delegaties zullen beste praktijken verspreiden en personeelsopleidingen verstrekken over de culturele dimensie van ontwikkeling en externe betrekkingen.
- **Oprichten van Europese Cultuurhuizen:** Deze cultuurhuizen worden gebaseerd op een partnerschap tussen de EU en het betrokken partnerland en culturele instellingen en andere belanghebbenden krijgen hierdoor de mogelijkheid bijeen te komen en diensten aan de plaatselijke bevolking te verstrekken, gezamenlijke projecten aan te gaan en beurzen, culturele uitwisselingen en uitwisselingen op onderwijsgebied aan te bieden.
- **Een actief maatschappelijk middenveld:** Er zijn veel belanghebbenden (maatschappelijke actoren, artiesten, culturele werkers, organisaties op het terrein, enz.) actief in de culturele betrekkingen tussen de EU en derde landen. In de bilaterale betrekkingen en de passende thematische programma's zal de EU daarom ernaar streven haar steun aan maatschappelijke actoren binnen de cultuursector in de partnerlanden op te voeren met het oog op capaciteitsopbouw en het faciliteren van uitwisselingen.
- **Gezamenlijke Europese culturele evenementen:** Het ondersteunen van gezamenlijke Europese culturele activiteiten is een uitstekende manier om de zichtbaarheid van de EU in derde landen te vergroten. Een nieuwe tweejarige regeling met een begroting van 1,5 miljoen euro zal in 2017 worden gelanceerd (na een studie

⁵⁷ EUNIC (nationale cultuurinstellingen van de Europese Unie) is een koepelnetwerk. Het telt 34 cultuurinstellingen uit 28 landen en 100 clusters wereldwijd. <http://www.eunic-online.eu/>

⁵⁸ Studie van het Europees Parlement – "European Cultural Institutes Abroad", januari 2016.

⁵⁹ De EDEO en de Commissie maken deel uit van het beheerscomité. Zie http://ec.europa.eu/dgs/fpi/announcements/news/20160401_1_en.htm.

die in 2015 openbaar werd gemaakt) voor het opzetten van EU-filmfestivals op een meer samenhangende en strategische manier, in het kader van de nieuwe partnerschapsinstrument-actie op het gebied van de mondiale publieksdiplomatie⁶⁰. Momenteel zijn meer dan 75 EU-delegaties betrokken bij het organiseren van filmfestivals en andere activiteiten, zoals de Europese Dag van de talen, waarbij nationale culturele instellingen verschillende vormen van samenwerking ontplooiën.

- **Nadruk op de strategische partners:** Vele strategische partners van de EU hebben robuuste strategieën voor culturele diplomatie⁶¹ en de EU heeft een goed uitgebouwde culturele samenwerking met diverse partners. In 2013 is de "Euro-American Cultural Foundation"⁶² opgericht om culturele EU-programma's van meer structurele financiering te voorzien en sterkere culturele banden te ontwikkelen tussen de VS en de EU (met inbegrip van de EU-delegatie en de lidstaten). In Zuid-Afrika ondersteunt de EU jonge artiesten, audiovisuele producenten, muzikanten en sporters. De bilaterale betrekkingen met China omvatten sinds 2012 ook de intermenselijke dimensie⁶³.

b) Interculturele uitwisselingen van studenten, onderzoekers en alumni

De mobiliteitsprogramma's en de interuniversitaire samenwerkingsprogramma's van de EU zijn instrumenten van onschatbare waarde voor het smeden van duurzame academische en culturele banden, waardoor tegelijk ook de EU in de partnerlanden bekend wordt gemaakt. Uit een studie die in 2014 is uitgevoerd⁶⁴ door het uitvoerend agentschap van het EAC, is gebleken dat voor 54% van de studenten en personeelsleden die hebben deelgenomen aan het Erasmus Mundus-mobiliteitsprogramma, deze ervaring de grootste invloed heeft gehad op hun interculturele vaardigheden en competenties.

Internationale onderzoekssamenwerking bedient zich van de universele taal van de wetenschap om communicatiekanalen open te houden en wetenschappers ideeën te laten uitwisselen, ongeacht hun culturele, nationale of religieuze achtergrond. Horizon 2020, 's werelds grootste multilaterale programma voor onderzoek en innovatie, financiert onderzoek en innovatie op het gebied van culturele betrekkingen, wetenschapsdiplomatie en cultureel erfgoed. Horizon 2020 helpt de partnerlanden tevens om de bijdrage van onderwijs aan groei, sociale stabiliteit en ontwikkeling te optimaliseren.

Jongerenuitwisselingen, de Europese vrijwilligersdienst⁶⁵, opleidingen voor jongeren en jongerenwerkers en onderlinge netwerken bieden mobiliteitsmogelijkheden voor jongeren tussen de EU en de buurlanden. Alleen al in 2015 waren meer dan 33.000 jongeren en jongerenwerkers betrokken bij deze gezamenlijke activiteiten. Meer dan 40% van hen kwam uit de buurlanden. De Commissie onderzoekt tevens hoe samenwerking op sportgebied kan bijdragen tot internationale betrekkingen, zulks via een groep op hoog niveau die in juni 2016 verslag zal uitbrengen.

- **De mobiliteit van onderzoekers bevorderen:** Via de Marie Skłodowska-Curie-acties wil de EU tussen 2014 en 2020 ongeveer 65.000 onderzoekers financieren. Daaronder zijn 25.000 promovendi, en tegen 2020 zullen ongeveer 15.000 onderzoekers van

⁶⁰ <https://ec.europa.eu/digital-agenda/en/news/european-film-festivals-unique-opportunity-eu-cultural-diplomacy>

⁶¹ Voorbeelden zijn China, Japan ("Cool Japan") en Zuid-Korea (met de Koreaanse golf "Hallyu").

⁶² <http://e-acf.org/>

⁶³ http://ec.europa.eu/education/international-cooperation/china_en.htm

⁶⁴ http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/more_info/evaluations/docs/education/mundus2012-summary_en.pdf

⁶⁵ https://europa.eu/youth/EU/voluntary-activities/european-voluntary-service_en

buiten Europa in staat worden gesteld hun loopbaan in Europa te starten of voort te zetten.

- **Uitwisseling van studenten en docenten en nieuwe gezamenlijke projecten:** De EU is van plan om tussen 2014 en 2020 meer dan 150.000 beurzen voor studenten en docenten uit Europa en andere delen van de wereld te financieren. Ongeveer 1.000 gezamenlijke projecten waarbij zowel universiteiten binnen de EU als daarbuiten, en jeugdorganisaties zijn betrokken, zullen tussen 2014 en 2020 in dat kader worden gefinancierd⁶⁶.
- **Netwerken voor alumni en EU-studies:** De Commissie zal steun verlenen aan de oprichting van Erasmus+-alumnigroepen in de partnerlanden en aan samenwerking tussen deze groepen en EU-delegaties. Zij zal netwerkspanningen op nationaal en Europees niveau combineren, de integratie van EU-centra in de 450 Jean Monnet-"Centres of Excellence" ondersteunen en het netwerken tussen deze centra stimuleren. Wereldwijd zullen de EU-studies jaarlijks meer dan 250.000 studenten bereiken via onderwijs en outreachactiviteiten.

5. CONCLUSIES

Het culturele landschap is in de afgelopen decennia wereldwijd snel veranderd. Verzoeken tot uitwisselingen en interculturele samenwerking zijn in het zog van de digitalisering toegenomen. In een wereld die met vele problemen en conflicten te maken krijgt, heeft cultuur het grote potentieel om verdeeldheid te overbruggen, kwetsbare maatschappijen te versterken, en internationale betrekkingen te verbeteren. Europa wordt in de wereld gezien als een continent met een rijk cultureel erfgoed en vol bruisende creativiteit. Culturele verscheidenheid moet daarom een integraal onderdeel uitmaken van het externe optreden van de Europese Unie.

Deze gezamenlijke mededeling stelde drie pijlers voor om vooruitgang te boeken in verband met een EU-strategie voor internationale culturele betrekkingen. In de eerste plaats beogen de leidende beginselen voor EU-optreden te garanderen dat het EU-optreden op dit vlak de mensenrechten, de verscheidenheid en de interculturele dialoog bevordert en tegelijk de subsidiariteit en complementariteit respecteert, alsook de beleidssamenhang behoudt door cultuur te bevorderen binnen de bestaande kaders voor partnerschap. De tweede pijler stelde drie gebieden voor waarop de nadruk zou komen te liggen om de culturele samenwerking met de partnerlanden te bevorderen, namelijk: i) cultuur ondersteunen als motor voor sociale en economische ontwikkeling; ii) cultuur en interculturele dialoog bevorderen voor vreedzame betrekkingen tussen gemeenschappen; iii) de samenwerking versterken op het gebied van cultureel erfgoed. De derde pijler stelt een strategische EU-aanpak voor voor culturele diplomatie: met inbegrip van meer Europese samenwerking (met name tussen de EU-lidstaten en de EU-delegaties) en interculturele uitwisselingen om de diverse culturen van de EU te bevorderen.

Voortbouwend op de voornoemde drie pijlers, voorgesteld als onderdeel van een EU-strategie voor internationale culturele betrekkingen, kunnen communicatiekanalen tussen volkeren en maatschappijen verder worden ontwikkeld. Dit zal ertoe bijdragen dat voor de culturele en creatieve sector het juiste klimaat wordt gecreëerd om te blijven uitbreiden en groei en banen

⁶⁶ <http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/>

te scheppen. De strategie zal de bescherming en bevordering van cultureel erfgoed verbeteren, interculturele dialoog en vredesopbouw stimuleren, culturele productie en toerisme als aanjagers van ontwikkeling en economische groei ondersteunen, en onderwijs, onderzoek en wetenschap aanwenden als instrumenten voor dialoog en uitwisselingen. Deze acties moeten ertoe bijdragen dat de Europese Unie op het wereldtoneel aan invloed wint, een betere internationale partner wordt en een grotere bijdrage levert tot duurzame groei, vrede en wederzijds begrip.